

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЧЕРНІГІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

МУРАШКО АНТОНІНА МИКОЛАЇВНА

УДК 351:862.44

**РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ
У СФЕРАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ НА
РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ**

25.00.02 – механізми державного управління

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата наук з державного управління

Чернігів – 2021

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано у Національному університеті «Чернігівська політехніка» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор наук з державного управління, професор
Олійченко Ігор Михайлович,
Національний університет «Чернігівська політехніка» Міністерства освіти і науки України, професор кафедри менеджменту та державної служби.

Офіційні опоненти: доктор наук з державного управління, професор,
Іванова Тамара Вікторівна,
Національний авіаційний університет Міністерства освіти і науки України, професор кафедри зовнішньоекономічної діяльності підприємств;
кандидат наук з державного управління,
Сергієнко Лариса Василівна,
Державний університет «Житомирська політехніка» Міністерства освіти і науки України, доцент кафедри економічної безпеки, публічного управління та адміністрування

Захист відбудеться «28» вересня 2021 р. о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 79.051.05 Національного університету «Чернігівська політехніка» за адресою: 14035, м. Чернігів, вул. Шевченка, 95, ауд. 319.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету «Чернігівська політехніка» за адресою: 14035, м. Чернігів, вул. Шевченка, 95.

Автореферат розісланий 28 серпня 2021 р.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат наук з державного управління**

О.Л. Петрик

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження обумовлена змістом процесів, які переживає сучасна цивілізація, коли державне управління розглядається як провідна засада реалізації економічних інтересів в умовах глобальних змін у різних сферах суспільного буття.

Державна політика у сфері національної безпеки та оборони – це відносно стабільна, організована та цілеспрямована діяльність, яку прямо чи опосередковано здійснюють існуючі державні інституції щодо існуючої проблеми чи сукупності проблем, на які впливає реальна чи потенційна загроза у цій сфері. Це засіб, за допомогою якого держави використовують свій правовий, економічний та адміністративний вплив для досягнення конкретних цілей у конкретних обставинах на основі наявних у них ресурсів.

Захист суверенітету, забезпечення територіальної цілісності та захисту державних кордонів України, відновлення територіальної цілісності, воз'єднання тимчасово окупованих та непідконтрольних територій, відновлення миру є першочерговими пріоритетами національної політики національної безпеки.

Досягнення цих цілей потребує ефективного впровадження національної безпеки, всебічної реформи системи державного управління, якісно нової національної політики, спрямованої на створення ефективного сектору безпеки та оборони в Україні, та нової зовнішньополітичної позиції України в умовах нестабільного світу та глобальної системи безпеки.

Аналіз наукових досліджень продемонстрував, що різні аспекти реалізації державної політики у сферах національної безпеки та оборони в Україні вивчаються в межах багатьох наукових спеціальностей: теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право; економічна безпека держави; основи національної безпеки держави; політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку; міжнародне право; військова історія; соціальна філософія та філософія історії; механізми державного управління.

Прикладний аспект державного управління у цій сфері є предметом відповідних напрацювань вчених з державного управління. До цієї проблематики у своїх працях зверталася низка вітчизняних та іноземних науковців, зокрема, В.А. Ананьїн, Л.М. Артюшин, А.Л. Баланда, О.Ф. Белов, В.І. Білошицький, Р. Броуз, О.С. Власюк, А.В. Возженніков, С.О. Воронцов, В.П. Горбулін, І.В. Гурлев, М.Ю. Дундуков, Д.В. Євенко, Т.В. Іванова, М.А. Латинін, Л.В. Сергієнко, О.М. Руденко та ін.

Проте, відсутні дослідження стосовно реалізації державної політики у сферах національної безпеки та оборони в Україні на регіональному рівні та створення нормативно-правової бази, що підтверджує актуальність дисертаційного дослідження. Це визначило тему, наукову і практичну спрямованість, структурну побудову і зміст дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконане відповідно до планів науково-дослідних робіт Національного університету «Чернігівська політехніка» в межах тем:

«Удосконалення механізмів реалізації функцій державного управління та місцевого самоврядування в умовах адміністративної реформи: регіональний зріз» (державний обліковий номер 0113U003163), автором було розроблено інституційні засади становлення сучасного державної політики в сфері національної безпеки на регіональному рівні;

«Модернізаційні засади сталого розвитку регіонів України в умовах децентралізації владних повноважень» (державний обліковий номер 0117U004541), автором було запропоновані шляхи удосконалення механізмів формування підрозділів територіальної оборони як ключового елемента забезпечення національної безпеки в територіальних громадах, особливо прикордонних;

«Публічне управління та децентралізація влади» (номер державної реєстрації 0120U101815), у межах якої автором були проведені дослідження, які розкривають питання взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування та центрів комплектування, які орієнтовані на створення дієвої інституціональної основи забезпечення державної політики в сферах національної безпеки та оборони в Україні.

Мета і завдання дисертаційного дослідження. Основною метою дисертаційної роботи є удосконалення механізмів реалізації державної політики національної безпеки та оборони в Україні на регіональному рівні.

Необхідність реалізації поставленої мети обумовила такі **завдання**:

– удосконалити понятійно-категоріальний апарат дослідження та розширити сутнісні ознаки понять «національна безпека», «територіальна оборона», «державна політика національної безпеки та оборони»;

– дослідити вітчизняний і зарубіжний досвід державної політики у сферах національної безпеки та оборони;

– проаналізувати сучасний стан та тенденції розвитку вітчизняного інституціонального забезпечення державного управління у сфері національної безпеки;

– виокремити напрями фінансового забезпечення національної безпеки та оборони в об'єднаних територіальних громадах;

– обґрунтувати напрями вдосконалення нормативно-правового та фінансового механізму національної безпеки та оборони в контексті децентралізації;

– запропонувати напрями розвитку державної політики у сфері національної безпеки України;

– надати рекомендації органам публічної влади та місцевого самоврядування щодо удосконалення процесів функціонування системи національної безпеки та оборони.

Об'єктом дослідження – процеси реалізації державної політики у сферах національної безпеки та оборони на регіональному рівні.

Предмет дослідження – теоретичні, методологічні та прикладні аспекти реалізації державної політики у сферах національної безпеки та оборони України.

Методи дослідження. Теоретичною базою дисертаційної роботи стали фундаментальні положення науки публічного управління, соціології і права, узагальнені принципи та методи аналізу закономірностей державної політики у сфері національної безпеки та оборони, а також праці вітчизняних та зарубіжних вчених з питань функціонування національної оборони як складової оборонного планування.

Для досягнення поставленої мети в роботі застосовано історичний, системний, ситуаційний та логіко-діалектичний підходи; використано методи: історико-логічний – при аналізі процесів реформування сфери національної безпеки та оборони в умовах загострення військової агресії в країні, процесів децентралізації; абстрактно-логічний – при постановці мети і завдань дослідження; аналітико-монографічний – при вивченні літературних джерел, законодавчих чи інших нормативно-правових актів та практики реалізації державної політики у сферах національної безпеки та оборони; структурно-функціональний – для аналізу змін, що відбуваються в діяльності публічної влади при здійсненні реформи публічного управління та адміністрування в частині національної безпеки та оборони; статистичного аналізу – збір, обробка статистичних даних, табличне та графічне подання отриманих результатів; метод моделювання – при побудові рисунків та моделей; метод систематизації – для систематизації наукових напрацювань, відповідно до теми даного дослідження.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в теоретичному узагальненні та новому вирішенні науково-прикладного завдання щодо удосконалення реалізації державної політики у сферах національної безпеки та оборони на регіональному рівні. Основні теоретичні положення і практичні розробки, які визначають наукову новизну дослідження та особистий внесок дисертанта, полягають у наступному:

уперше:

– розроблено механізм фінансування державної політики у сферах національної безпеки та оборони на регіональному рівні, ґрунтуючись на застосуванні програмного управління цілями у сфері національної безпеки, воно здатне об'єктивно представити комплексну інформацію про ідеологічні, наукові та експертно-аналітичні складові діяльності з питань впливу на національну безпеку;

– доведено провідну роль держави щодо забезпечення національних інтересів України в сфері національної безпеки та оборони, а також значущість взаємодії органів державної влади та громадянського суспільства з метою підвищення ефективності реалізації державної політики національної безпеки в умовах внутрішніх і зовнішніх викликів єдності народу України;

удосконалено:

– теоретичний підхід до формування української стратегії національної безпеки, систематизації компонентів у контексті інтеграції політичних та правових норм, інститутів, правил, процедур та діяльності, які спрямовані забезпечувати національну безпеку та дозволяє нейтралізувати чи ліквідувати її недоліки, в частині удосконалення понятійно-категоріального апарату дослідження шляхом уточнення дефініцій: «державна політика національної безпеки та оборони», «національна безпека», «територіальна оборона»;

– методичний підхід в частині реалізації концептуальних основ аналізу ефективності національної безпекової політики в Україні шляхом впровадження комплексної системи взаємодії основних суб'єктів її забезпечення на державному, регіональному та недержавному рівнях;

– практичний підхід до розробки та реалізації державної політики у сфері національної безпеки в Україні, який виконує такі функції: забезпечення територіальної цілісності та суверенітету держави; підтримка конституційного ладу, побудованого на демократичних засадах; запобігання зовнішньому втручання у внутрішні справи України; формування сприятливих умов для сталого розвитку національної економіки, суспільства та країни в цілому з метою покращення загального рівня та якості життя, європейської просторової інтеграції України у політичній, економічній, та безпековій сферах.

дістало подальшого розвитку:

– систематизація зарубіжних та вітчизняних моделей створення ефективної системи національної безпеки та оборони, яка полягає у ймовірній адаптації та імплементації провідних європейських практик функціонування підрозділів територіальної оборони до українських умов розвитку системи органів публічної влади та місцевого самоврядування; можливостей подолання факторів спротиву на усіх рівнях ієрархії;

– оцінювання стану теоретико-практичної готовності державних службовців органів публічної влади та посадових осіб органів місцевого самоврядування в частині створення регіональних підрозділів безпеки.

На підставі авторського дослідження запропоновано низку пропозицій щодо реалізації державної політики у сферах національної безпеки та оборони на регіональному рівні.

Практичне значення отриманих результатів. Практична цінність представлених дисертаційних напрацювань полягає в тому, що теоретичні дослідження, висновки та пропозиції автора можуть бути використані в процесі реалізації політики національної безпеки та оборони місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, новостворених та діючих об'єднаних територіальних громад.

Розробки, представлені в дисертаційному дослідженні, знайшли практичне застосування в роботі Ніжинського Центру комплектування та соціальної підтримки в напрямку використання технології моніторингу стану й динаміки показників національної безпеки та практичних рекомендації формування підрозділів територіальної оборони (довідка про впровадження № 65/10 від 01.02.2021), а також використовуються у процесі функціонування Гончарівської

селищної ради Чернігівської області стосовно впровадження методики оборонного планування та оцінки рівня загроз національній безпеці на регіональному рівні (довідка про впровадження № 104-09 від 11.02.2021).

Теоретичні основи дисертаційного дослідження знайшли застосування в навчальній роботі Національного університету «Чернігівська політехніка» при розробці навчальних курсів «Публічне адміністрування», «Територіальна організація державної влади», «Європейська державна безпека», «Адміністративно-територіальний менеджмент» в частині аналізу європейських практик державної політики в сфері національної безпеки та їх адаптація до українських умов розвитку (довідка про впровадження від 18.01.2021 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є завершеним дослідженням автора, яке містить теоретичні положення, практичні розробки, висновки та пропозиції, отримані та сформульовані автором особисто, і можуть разом вирішувати важливі наукові проблеми для покращення реалізації державної політики у сфері національної безпеки та оборони на регіональному рівні. Наукові праці у співавторстві не оприлюднювалися.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення та результати дослідження висвітлювались на 4 міжнародних науково-практичних конференціях: «Юність науки – 2020: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства» м. Чернігів, 2020р., «Інноваційний розвиток інформаційного суспільства: економіко-управлінські, правові та соціокультурні аспекти», м. Чернігів, 2020р., «Юність науки – 2021: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства» м. Чернігів, 2021р., «Правові та соціально-економічні аспекти стратегічного розвитку регіону та територіальних громад» м. Чернігів, 2021р.

Публікації. Основні результати дисертаційної роботи опубліковано в 10 наукових працях, серед яких: 5 статей у наукових фахових виданнях України, 1 стаття у періодичних наукових виданнях інших держав які входять до Європейського Союзу, 4 праці апробаційного характеру. Загальний обсяг публікацій становить 4,9 друк. арк.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновку, списку використаних джерел (218 найменувань) та 5 додатків. Загальний обсяг рукопису дисертації становить 195 сторінок, з яких основний текст – 160 сторінок, список використаних джерел – 17 сторінок, додатки – 10 сторінок. Робота містить 8 таблиць і 10 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У *вступі* обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено стан її наукової розробки, рівень наукової розробленості обраної теми, її зв'язок із науковими програмами, темами, сформульовано мету і завдання, об'єкт, предмет дослідження, розкрито наукову новизну, теоретичне й практичне значення одержаних результатів; наведено дані щодо їх апробації та публікації за темою дисертації.

У першому розділі «*Теоретико-методологічні основи державної політики у сферах національної безпеки та оборони*» розглянуто наукові засади національної безпеки як об'єкта публічного управління. На підставі аналізу наукових розробок вітчизняних та зарубіжних дослідників визначено, що національна безпека – це структуроване явище, що включає пов'язані компоненти, і що до компонентів національної безпеки належать: економіка та фінанси; правоохоронна діяльність; соціальна та політична сфера; інформаційні технології, енергетика, екологічна сфера, національна оборона та територіальна оборона.

Встановлено, що метою національної безпеки та оборони України у мирний час є підготовка українського народу до національної оборони у разі загрози збройної агресії проти України; забезпечення умов для національного та стратегічного (оперативного) розгортання (військового) та їх протидія - забезпечення функціонування державних установ та стабільності національної економіки України. На основі сформованої мети національної безпеки та оборони сформовані завдання державної політики у сфері національної безпеки та оборони (рис. 1).

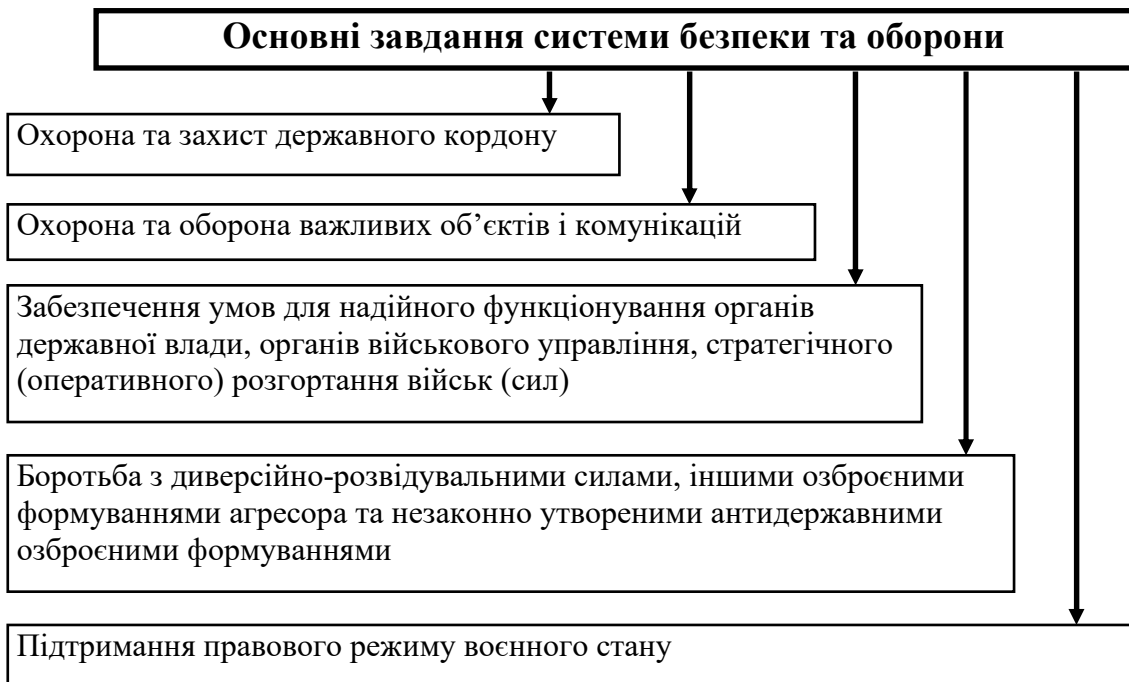

Рис. 1. Основні завдання, що покладаються на систему національної безпеки та оборони

Джерело: авторська розробка

В результаті аналізу зазначено, що формування єдиної системи національної безпеки та оборони ще не завершена, і є багато проблем, які необхідно вирішити. Вони зацікавлені у формуванні, укомплектуванні, розгортанні, навчанні та використанні сил національної безпеки та оборони в сучасних умовах, починаючи від законодавчих положень та ранньої підготовки у мирний час до виконання місій особливого періоду.

Визначено досвід регіональних воєнних та збройних конфліктів минулого століття та другої половини нинішнього століття, проведення антитерористичних операцій на сході України дозволяє підготовленим підрозділам національної безпеки та оборони значно збільшити покладені на них завдання та надавати регулярну підтримку сторонам військової групи; захист національної безпеки та комунікацій, що використовуються збройними силами (військовими силами); зберігати зони в менш важливих зонах, посилювати охорону українського кордону тощо.

Наголошено на підготовці та розвитку системи національної безпеки та оборони України як одного із пріоритетних напрямків зміцнення національної обороноздатності. Системи національної безпеки та оборони можуть використовувати регіональні ресурси та матеріально-технічні запаси з регіональних баз та складів як основні джерела підтримки, значно спрощуючи та зменшуючи витрати на всебічну підтримку власних сил, в частині створення підрозділів територіальної оборони.

Виділені ключові механізми державного регулювання національною безпекою та обороною в Україні (рис. 2), серед яких ключовими виділено: організаційний, політичний, правовий, економічний та інформаційний механізми державної політики у сферах національної безпеки та оборони.

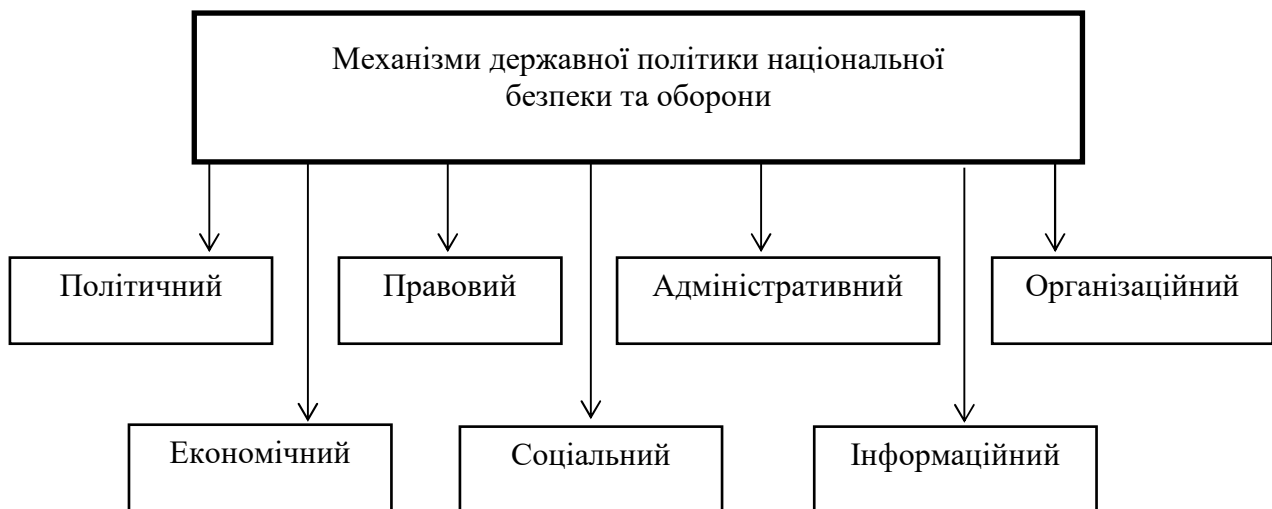

Рис. 2. Структура механізмів державної політики національної безпеки та оборони

Джерело: авторська розробка

Визначено, що ключовою для політики національної безпеки є проблема визначення загроз та викликів національній безпеці. Від того, яким чином буде охарактеризовано в цьому вимірі те чи інше явище, процес або діяльність суб'єктів зовнішньої і внутрішньої політики, залежить спосіб реагування, протидії, упередження їх негативного впливу на різні сфери суспільного життя.

Описано, що інституційне забезпечення державної політики національної безпеки здійснюється відповідно до обов'язків та принципів, визначених у відповідних законах та інших інструментах національної політики, що регулюють діяльність суб'єктів політики безпеки нашої країни.

Розглянувши роль правового механізму в забезпеченні національної безпеки, проведено аналіз методології формування нормативно-правового поля забезпечення національної безпеки України.

Наголошено, що нормативно-правова база для фінансування державної політики у сфері національної безпеки, а саме українських військових та інших збройних сил загалом відповідає меті забезпечення національної політики України. Існуюча адміністративна система у цій сфері ґрунтується на європейській традиції повноважень та розподілі повноважень між міністерствами та є досить всебічною.

Керуючись науковими поглядами вчених сформовано, що принципи національної безпеки та оборони можна визначити як керівні засади правового регулювання організації та реалізації заходів, спрямованих на забезпечення захисту окремої території від зовнішньої агресії, діяльності уповноважених на їх проведення суб'єктів.

Принципи ефективної взаємодії та ефективності важливі в контексті правового регулювання державної політики у сферах національної безпеки та оборони. Державне регулювання особливого періоду здійснюється цілою групою загального характеру, тобто як наявними в мирний час, так і спеціальними повноваженнями, створеними тимчасово, наприклад, військовою адміністрацією. Функціонування цієї системи має служити цілям національної безпеки та оборони і бути спрямоване на вирішення проблем.

У другому розділі *«Сучасний стан державної політики у сферах національної безпеки та оборони на регіональному рівні»* охарактеризовано практичні аспекти реалізації державної політики та специфіка функціонування інститутів територіальної оборони в територіальних громадах, а також досліджено інституціональний потенціал забезпечення державної політики у сферах національної безпеки та оборони.

Встановлено, що для України саме децентралізація є одним із важливих компонентів демократичних реформ, сприяє прозорості у діяльності влади, то, узагальнюючи вищенаведені визначення, можемо констатувати, що традиційно усталений погляд на децентралізацію як на процес, за якого в рамках централізованої держави утворюються самостійні одиниці, що є носіями місцевого самоврядування (громади), потребує вироблення нових підходів до аналізу його змісту. Новостворені територіальні громади формуючи стратегію розвитку першочергово визначають саме механізми здійснення політики у сферах національної безпеки та оборони, що є особливо актуальними в теперішній час.

Засвідчено, що програма покращення матеріально-технічного забезпечення заходів територіальної оборони, військових частин та правоохоронних органів, які дислокуються на території Чернігівської області, на 2019-2020 роки передбачала надання допомоги у проведенні заходів та навчань з територіальної оборони, підтриманні військових частин, які дислокуються на території Чернігівської області, у боєздатному стані для успішного виконання поставлених перед ними завдань.

Виокремлено регіони, що мають реально діючі програми територіальної оборони, це - Донецька, Житомирська, Харківська та Чернігівська області, де в основу покладено принцип об'єднання зусиль місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, органів військового управління та громадськості з метою забезпечення заходів щодо підготовки та ведення територіальної оборони, забезпечення державного суверенітету, державної політики у сфері обороноздатності, мобілізації та мобілізаційної підготовки, комплектації військових частин, матеріально-технічного забезпечення загонів територіальної оборони області, проведення навчань зазначених підрозділів тощо.

Проведений аналіз програм територіальної оборони областей України дозволив визначити їх реалізацію та співвіднесення зі змістом механізмів реалізації державної політики у сферах національної безпеки та оборони саме на регіональному рівні.

Визначено, що стан поточного фінансування державної політики у сферах національної безпеки та оборони є незадовільним. В умовах фінансової кризи значно зросла невідповідність між потребою силових складників воєнної організації держави і можливостями національної економіки. Так, у 2019 році на одного військовослужбовця в Україні виділяється близько 8 300 дол. США на рік (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняльні характеристики щодо витрат на оборону найближчих сусідів України та держав із найбільшими витратами на оборону

Держава	Населення, тис. осіб	Розмір ВВП, млрд дол. США	Розмір регулярних збройних сил, тис. осіб	Розмір воєнного бюджету, млрд дол. США	Розмір воєнного бюджету, % від ВВП	Розмір ВВП на душу населення, тис. дол. США	Розмір витрат з розрахунку на одного військовослужбовця, тис. дол. США
Велика Британія	61113	2246,08	175,69	59,0	2,62	36,8	335,82
Німеччина	82330	3309,67	250,6	43,54	1,32	40,2	173,74
Польща	38482	430,645	100,0	8,63	2,0	11,2	86,3
Росія	142800	1479,82	1000,0	41,8	2,82	10,3	41,8
США	304060	14043,9	1580,0	690,3	4,92	46,2	436,9
Туреччина	76800	614,554	510,6	9,9	1,6	8,0	19,38
Угорщина	9905	130,419	29,45	2,0	1,53	13,2	67,9
Україна	45760	137,929	144,0	1,196	0,87	3,01	8,3
Франція	64420	2560,0	352,77	47,9	1,87	39,7	135,78

Засвідчено, що структура витрат державного бюджету не відповідає визначеним Конституцією та законами України завданням воєнної організації держави. Перехід силових структур на часткову «самоокупність» є джерелом масштабної корупції. Комерційна діяльність силових інститутів, що не передбачена Конституцією та законами України, загрожує переходом цих структур під контроль недержавних суб'єктів та іноземних держав.

Визначено, що однією з основних проблем є відсутність системи фахової військової підготовки голів обласних та райдержадміністрацій з питань організації заходів мобілізації та територіальної оборони, відповідно їх небажання та самоусунення від керівництва зазначеними заходами, в першу чергу щодо формування підрозділів територіальної оборони та не сприяння головами об'єднаних територіальних громад, керівниками установ, підприємств (організацій) в проведенні роботи з оповіщення військовозобов'язаних.

Охарактеризовано провідну роль держави щодо забезпечення національних інтересів України в сфері національної безпеки та оборони, а також значущість взаємодії органів державної влади та громадянського суспільства з метою підвищення ефективності реалізації державної політики національної безпеки в умовах внутрішніх і зовнішніх викликів єдності народу України

Запропоновано практичний підхід до розробки та реалізації державної політики у сфері національної безпеки в Україні, який виконує такі функції: забезпечення територіальної цілісності та суверенітету держави; підтримка конституційного ладу, побудованого на демократичних засадах; запобігання зовнішньому втручання у внутрішні справи України; формування сприятливих умов для сталого розвитку національної економіки, суспільства та країни в цілому з метою покращення загального рівня та якості життя, європейської просторової інтеграції України у політичній, економічній, безпековій сферах.

Окреслено, що одним із головних пріоритетів політики національної безпеки є стратегія національної безпеки України, яка реформує інститути сектору безпеки - українську армію, інші військові організації та правоохоронні органи для забезпечення готовності виконувати місії національної оборони. У контексті, що розглядається, реалізація цієї стратегічної роботи здійснюється у таких сферах:

- підтримка збройних сил України та інших військових організацій з високими бойовими можливостями, бойовою та мобілізаційною готовністю, наближення складу, системи управління, навчання, рівня оснащення до стандартів НАТО;

- забезпечення бюджетними коштами для сектору безпеки як цілісної системи в межах достатніх можливостей для реформування та розвитку сектору національної безпеки та оборони;

- визначення оптимальної структури та персоналу агентств сектору безпеки на основі нагальних потреб національної безпеки.

У третьому розділі *«Напрями удосконалення державної політики у сферах національної безпеки та оборони на регіональному рівні»* було розроблено механізм фінансування державної політики у сферах національної безпеки та оборони на регіональному рівні, ґрунтуючись на застосуванні програмного

управління цілями у сфері національної безпеки, яке здатне об'єктивно представити комплексну інформацію про ідеологічні, наукові та експертно-аналітичні складові діяльності з питань впливу на національну безпеку.

Систематизовано зарубіжні та вітчизняні моделі створення ефективної системи національної безпеки та оборони, яка полягає у ймовірній адаптації та імплементації провідних європейських практик функціонування підрозділів територіальної оборони до українських умов розвитку системи органів публічної влади та місцевого самоврядування; можливостей подолання факторів спротиву на усіх рівнях ієрархії.

Проведена імплементація механізмів реалізації державної політики у сфері національної безпеки провідних зарубіжних держав щодо застосування механізмів державного регулювання територіальною обороною, що надає можливість створення підґрунтя для вироблення підходу до формування та реалізації механізмів державного регулювання територіальною обороною в Україні та вироблення власного погляду на деякі наукові категорії. Аналізуючи досвід зарубіжних країн, а саме США, Великобританії, Франції, Фінляндії, Китаю, Польщі та Румунії були встановлені теоретичні механізми державного управління системою територіальною обороною. Кожна країна застосовує ці механізми виходячи із особливостей своїх територій, геополітики, соціальних та економічних можливостей.

Аналіз застосування механізмів державного управління системою територіальної оборони зарубіжними країнами в діяльності суб'єктів державного регулювання надає можливість їх удосконалення та підвищення обороноздатності України. На сучасному етапі розбудови Збройних сил України фахівці науково-дослідних установ та Міністерства оборони України у взаємодії з радниками та представниками армій держав-членів НАТО розробляють наукові обґрунтування пропозицій щодо вдосконалення механізмів державного регулювання територіальної оборони як складника оборонної реформи, застосовуючи сучасні науково-методичні підходи до їх розробки.

Обґрунтовано, що під час підготовки пропозицій щодо системного підходу до планування, застосування механізмів державного регулювання територіальної оборони, підвищення їх ефективності необхідно враховувати зарубіжний досвід провідних країн світу.

Визначено, що саме впровадження змін в систему оборонного планування певним чином вплине на проведення планування в забезпечуючих управліннях, що значно полегшить проведення визначення потреб на військові витрати. Вони, знаючи штатну структуру підпорядкованих підрозділів Збройних Сил України та їх завдання, можуть визначити загальні витрати на утримання та навчання особового складу, кожний за своїми напрямками, згідно з нормами і чисельністю та потребою в озброєнні, військовій, спеціальній техніці, боєприпасах, ракетах, засобах спеціального призначення та будуть планувати їх у державному оборонному замовленні відповідно до норм потреби та їх кількості.

Для впровадження фінансового механізму державної політики у сферах національної безпеки та оборони доречні методи прямого впливу та його спрямування на розвиток територіальної оборони (державні замовлення, контракти, ліміти, фінансування цільових комплексних програм і деяких галузей з державного бюджету). За результатами дослідження ефективності формування системи Національної безпеки та оборони запропоновано авторський методичний підхід.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення попередніх наукових досліджень, а також на цій основі запропоновано нове вирішення наукового завдання, що виявляється у теоретичному узагальненні та новому вирішенні науково-прикладного завдання щодо удосконалення реалізації державної політики у сферах національної безпеки та оборони на регіональному рівні. Відповідно до поставлених завдань в роботі наведено ряд нових теоретико-практичних положень, пропозицій та узагальнень:

1. Удосконалено понятійно-категоріальний апарат дослідження та розширено сутнісні ознаки понять «національна безпека», «територіальна оборона», «державна політика національної безпеки та оборони». Національна безпека – це структуроване явище, що включає пов'язані компоненти. До компонентів національної безпеки належать: економіка та фінанси; правоохоронна діяльність; соціальна та політична сфера; інформаційні технології, енергетика, екологічна сфера, національна оборона та територіальна оборона. Встановлено, що метою національної безпеки та оборони України у мирний час є підготовка українського народу до національної оборони у разі загрози збройної агресії проти України.

2. Досліджено вітчизняний і зарубіжний досвід реалізації державної політики у сферах національної безпеки та оборони. Систематизовано зарубіжні та вітчизняні моделі створення ефективної системи національної безпеки та оборони, яка полягає у ймовірній адаптації та імплементації провідних європейських практик функціонування підрозділів територіальної оборони до українських умов розвитку системи органів публічної влади та місцевого самоврядування; можливостей подолання факторів спротиву на усіх рівнях ієрархії.

3. Встановлено, що для України саме децентралізація є одним із важливих компонентів демократичних реформ, сприяє прозорості у діяльності влади, то, узагальнюючи вищенаведені визначення, можемо констатувати, що традиційно усталений погляд на децентралізацію як на процес, за якого в рамках централізованої держави утворюються самостійні одиниці, що є носіями місцевого самоврядування (громади), потребує вироблення нових підходів до аналізу його змісту. Новостворені територіальні громади формуючи стратегію розвитку, першочергово визначають саме механізми здійснення політики у сферах національної безпеки та оборони, що є особливо актуальними в теперішній час.

4. Удосконалено методичний підхід в частині реалізації концептуальних основ аналізу ефективності національної безпекової політики в Україні шляхом впровадження комплексної системи взаємодії основних суб'єктів її забезпечення на державному, регіональному та недержавному рівнях.

5. Сформовано, що принципи національної безпеки та оборони можна визначити як керівні засади правового регулювання організації та реалізації заходів, спрямованих на забезпечення захисту окремої території від зовнішньої агресії, діяльності уповноважених на їх проведення суб'єктів.

6. Виокремлено напрями фінансового забезпечення національної безпеки та оборони в об'єднаних територіальних громадах. розроблено механізм фінансування державної політики у сферах національної безпеки та оборони на регіональному рівні, ґрунтуючись на застосуванні програмного управління цілями у сфері національної безпеки, яке здатне об'єктивно представити комплексну інформацію про ідеологічні, наукові та експертно-аналітичні складові діяльності з питань впливу на національну безпеку.

7. Удосконалено практичний підхід до розробки та реалізації державної політики у сфері національної безпеки в Україні, який виконує такі функції: забезпечення територіальної цілісності та суверенітету держави; підтримка конституційного ладу, побудованого на демократичних засадах; запобігання зовнішньому втручанню у внутрішні справи України; формування сприятливих умов для сталого розвитку національної економіки, суспільства та країни в цілому з метою покращення загального рівня та якості життя, європейської просторової інтеграції України у політичній, економічній, безпековій сферах.

8. Обґрунтовано напрями вдосконалення нормативно-правового та фінансового механізму національної безпеки та оборони в контексті децентралізації. Доведено провідну роль держави щодо забезпечення національних інтересів України в сфері національної безпеки та оборони, а також значущість взаємодії органів державної влади та громадянського суспільства з метою підвищення ефективності реалізації державної політики національної безпеки в умовах внутрішніх і зовнішніх викликів єдності народу України.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації в наукових фахових виданнях України з державного управління:

1. **Мурашко А.М.** Теоретичні основи реалізації державної політики у сфері національної безпеки в Україні. *Публічне адміністрування: наукові дослідження та розвиток*. 2017. № 2(4). С. 127–134. (0,6 ум. друк. арк.). (*Index Copernicus*).

2. **Мурашко А.М.** Класифікація механізмів реалізації державної політики в сфері національної безпеки в Україні. *Публічне адміністрування: наукові дослідження та розвиток*. 2019. № 1(7). С. 124–130. (0,7 ум. друк. арк.). (*Index Copernicus*).

3. **Мурашко А.М.** Світові тенденції впровадження державної політики у сфері національної безпеки та оборони. *Держава та регіони. Серія: Державне управління.* 2020. № 1. С. 172- 179 (0,6 ум. друк. арк.). (*Index Copernicus*).

4. **Мурашко А.М.** Територіальна оборона як ключовий елемент здійснення державної політики у сфері національної безпеки на регіональному рівні. *Публічне управління і адміністрування в Україні.* 2020. № 16. С.153-160. (0,7 ум. друк. арк.). (*Index Copernicus*).

5. **Мурашко А.М.** Вектори державної політики України у сферах національної безпеки та оборони. *Право та державне управління.* 2020. № 2. С.358-364. (0,6 ум. друк. арк.). (*Index Copernicus*).

***Статті у періодичних наукових виданнях інших держав,
які входять до організації економічного співробітництва та розвитку
та/або Європейського Союзу:***

6. **Мурашко А.М.** Financial component of state policy in the fields of national security and defense of Ukraine. *Modern Science – Moderni veda.* 2021. №. 1. – С.81-90. (0,8 ум. друк. арк.).

Опубліковані праці апробаційного характеру:

7. **Мурашко А.М.** Проблеми формування підрозділів територіальної оборони. *Юність науки – 2020: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства:* збірник тез Міжнародної науково практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених, м. Чернігів, 23-24 квітня 2020р. м. Чернігів: ЧНТУ, 2020. С. 268–269 (0,2 друк. арк.).

8. **Мурашко А.М.** Фінансове забезпечення реалізації державної політики у сферах національної безпеки та оборони. Інноваційний розвиток інформаційного суспільства: економіко-управлінські, правові та соціокультурні аспекти: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих учених. м. Чернігів, 17 грудня 2020р. м. Чернігів: ЧНТУ, 2020. С. 152-153 (0,2 друк. арк.).

9. **Мурашко А.М.** Державна безпека України як захищеність національних інтересів від реальних і потенційних загроз. *Юність науки – 2021: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства:* збірник тез Міжнародної науково практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених, м. Чернігів, 25-26 березня 2021р. у 2-х частинах. м.Чернігів: ЧНТУ, 2021. Ч.1. С. 391–392 (0,1 друк. арк.).

10. **Мурашко А.М.,** Олійченко І.М. Проблеми забезпечення державної політики в сфері національної безпеки в територіальній громаді. *Правові та соціально-економічні аспекти стратегічного розвитку регіону та територіальних громад.* Збірник – Чернігів: Чернігівський інститут ім. Героїв Крут ПрАТ «ВНЗ «МАУП», 2021. С.66-72 (0,4 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Мурашко А. М. Реалізація державної політики у сферах національної безпеки і оборони на регіональному рівні. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління. – Національний університет «Чернігівська політехніка». – Чернігів, 2021.

Дисертацію присвячено розробці теоретичних та методичних положень і практичних рекомендацій щодо вдосконалення напрямів реалізації державної політики у сферах національної безпеки і оборони на регіональному рівні.

У роботі обґрунтовано теоретичний підхід до формування української стратегії національної безпеки, систематизації компонентів у контексті інтеграції політичних та правових норм, інститутів, правил процедур та діяльності, які спрямовані забезпечувати національну безпеку та дозволяє нейтралізувати чи ліквідувати її недоліки, в частині удосконалення понятійно-категоріального апарату дослідження. Охарактеризовано методичний підхід в частині реалізації концептуальних основ аналізу ефективності національної безпекової політики в Україні шляхом впровадження комплексної системи взаємодії основних суб'єктів її забезпечення на державному, регіональному та недержавному рівнях.

Сформований практичний підхід до розробки та реалізації державної політики у сфері національної безпеки в Україні, який виконує такі функції: забезпечення територіальної цілісності та суверенітету держави; підтримка конституційного ладу, побудованого на демократичних засадах; запобігання зовнішньому втручанню у внутрішні справи України та ін.

Розроблено механізм фінансування державної політики у сферах національної безпеки та оборони на регіональному рівні, ґрунтуючись на застосуванні програмного управління цілями у сфері національної безпеки, яке здатне об'єктивно представити комплексну інформацію про ідеологічні, наукові та експертно-аналітичні складові діяльності з питань впливу на національну безпеку.

На основі систематизації зарубіжних та вітчизняних моделей доведено доцільність створення ефективної системи національної безпеки та оборони, яка полягає у адаптації та імплементації провідних європейських практик функціонування підрозділів територіальної оборони.

Доведено провідну роль держави щодо забезпечення національних інтересів України в сфері національної безпеки та оборони, а також значущість взаємодії органів державної влади та громадянського суспільства з метою підвищення ефективності реалізації державної політики національної безпеки в умовах внутрішніх і зовнішніх викликів єдності народу України.

Ключові слова: державне управління, децентралізація, механізми, національна безпека, територіальна оборона, територіальна громада, інституціональне забезпечення, бюджет.

АННОТАЦІЯ

Мурашко А. Н. Реализация государственной политики в сферах национальной безопасности и обороны на региональном уровне. - Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата наук государственного управления по специальности 25.00.02 - механизмы государственного управления. - Национальный университет «Черниговская политехника». – Чернигов, 2021.

В работе обосновано теоретический подход к формированию украинской стратегии национальной безопасности, систематизации компонентов в контексте интеграции политических и правовых норм, институтов, правил процедур и деятельности, направленных обеспечивать национальную безопасность и позволяет нейтрализовать или ликвидировать ее недостатки, в части совершенствования понятийно-категориального аппарата исследования. Охарактеризован методический подход в части реализации концептуальных основ анализа эффективности национальной безопасности в Украине путем внедрения комплексной системы взаимодействия основных субъектов ее обеспечения на региональном и негосударственном уровнях.

Сформированный практический подход к разработке и реализации государственной политики в сфере национальной безопасности в Украине, который выполняет следующие функции: обеспечение территориальной целостности и суверенитета государства; поддержка конституционного строя, построенного на демократических началах; предотвращение внешнего вмешательства во внутренние дела Украины и др.

Разработан механизм финансирования государственной политики в сферах национальной безопасности и обороны на региональном уровне, основываясь на применении программного управления целями в сфере национальной безопасности, которое способно объективно представить комплексную информацию об идеологических, научных и экспертно-аналитических составляющих деятельности по вопросам влияния на национальную безопасность.

На основе систематизации зарубежных и отечественных моделей доказана целесообразность создания эффективной системы национальной безопасности и обороны, которая заключается в адаптации и имплементации ведущих европейских практик функционирования подразделений территориальной обороны.

Доказано ведущую роль государства по обеспечению национальных интересов Украины в сфере национальной безопасности и обороны, а также значимость взаимодействия органов государственной власти и гражданского общества с целью повышения эффективности реализации государственной политики национальной безопасности в условиях внутренних и внешних вызовов единства народа Украины.

Ключевые слова: государственное управление, децентрализация, механизмы, национальная безопасность, территориальная оборона, территориальная община, институциональное обеспечение, бюджет.

ABSTRACT

Murashko A.M. Implementation of state policy in the spheres of national security and defense at the regional level. - Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of the candidate of sciences in public administration on a specialty 25.00.02 - mechanisms of public administration. - Chernihiv Polytechnic National University. - Chernihiv, 2021.

The dissertation is devoted to the development of theoretical and methodological provisions and practical recommendations for improving the implementation of state policy in the field of national security and defense at the regional level.

The paper substantiates the theoretical approach to the formation of the Ukrainian national security strategy, systematization of components in the context of integration of political and legal norms, institutions, rules of procedure and activities aimed at ensuring national security and neutralizing or eliminating it, in terms of improving the conceptual and categorical apparatus. The methodical approach in the part of realization of conceptual bases of the analysis of efficiency of the national security policy in Ukraine by introduction of complex system of interaction of the basic subjects of its maintenance at the state, regional and non-state levels is characterized.

A practical approach to the development and implementation of state policy in the field of national security in Ukraine, which performs the following functions: ensuring the territorial integrity and sovereignty of the state; support for a constitutional order built on democratic principles; prevention of external interference in the internal affairs of Ukraine, etc.

A mechanism for financing state policy in the field of national security and defense at the regional level has been developed, based on the application of program management of national security goals. It is able to objectively present comprehensive information on ideological, scientific and expert-analytical components of national security impact.

Based on the systematization of foreign and domestic models, the expediency of creating an effective system of national security and defense, which consists in the probable adaptation and implementation of leading European practices in the functioning of territorial defense units, has been proved.

The leading role of the state in ensuring the national interests of Ukraine in the field of national security and defense, as well as the importance of cooperation between public authorities and civil society to improve the implementation of state national security policy in internal and external challenges to the unity of the people of Ukraine.

Key words: public administration, decentralization, mechanisms, national security, territorial defense, territorial community, institutional support, budget.

Підписано до друку 25.08.2021 р. Формат 60×84/16.
Ум. друк. арк. 0,9. Тираж 100 пр. Зам. № 37/21.

Редакційно-видавничий відділ Національного університету «Чернігівська політехніка»
14035, Україна, м. Чернігів, вул. Шевченка, 95.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції серія ДК № 7128 від 18.08.2020 р.